

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Голова комісії з реорганізації
Уманського державного
педагогічного університету
імені Павла Тичини

Олена ЯРОШИНСЬКА
2026 р.

ВИСНОВОК
фахового семінару кафедри психології
про наукову новизну, теоретичне та практичне значення
результатів дисертації Чамлай Інни Василівни на тему:
«Соціально-психологічна реабілітація комбатантів з
посттравматичним стресовим розладом методом каністерапії»,
поданої на здобуття ступеня доктора філософії
зі спеціальності 053 Психологія
(протокол № 11 від 16.03.2026 р.)

Присутні:

Головуюча на засіданні – Дудник Оксана Андріївна – кандидат психологічних наук, доцент, в.о. завідувача кафедри психології;

Якимчук Борис Андрійович – кандидат психологічних наук, професор, професор кафедри психології;

Сафін Олександр Джамільович – доктор психологічних наук, професор, професор каф. психології;

Діхтяренко Світлана Юріївна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології;

Прищепа Світлана Михайлівна – кандидат педагогічних наук, доцент, в.о. завідувача відділу аспірантури та докторантури, відповідальна в університеті за атестацію здобувачів ступеня доктора філософії;

Ольховецький Сергій Миколайович – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології;

Данилевич Лариса Арсеніївна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології;

Шеленкова Наталія Леонідівна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології;

Гриньова Наталія Вячеславівна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології;

Вахоцька Ірина Олександрівна - кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології;

Якимчук Ірина Павлівна - кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології;

Міщенко Марина Сергіївна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології;

Шулдик Анатолій Володимирович – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології;

Байда Світлана Петрівна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології;

Гуртовенко Наталія Вікторівна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології;

Поліщук Олена Романівна – доктор філософії, доцент кафедри психології;

Андрусик Олена Олександрівна – доктор філософії, старший викладач;

Горенко Мар'яна Вячеславівна – доктор філософії, старший викладач;

Станішевська Вікторія Іванівна – викладач.

ПОРЯДОК ДЕННИЙ:

СЛУХАЛИ: Попередня експертиза дисертаційної роботи Чамлай Інни Василівни на тему: «Соціально-психологічна реабілітація комбатантів з посттравматичним стресовим розладом методом каністерапії», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки зі спеціальності 053 Психологія.

Науковий керівник – Сафін Олександр Джамільович, доктор психологічних наук, професор.

Рецензенти:

– Міщенко Марина Сергіївна, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.;

– Шеленкова Наталія Леонідівна, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Головуюча: Розпочинаємо засідання обговорення дисертаційної роботи Чамлай Інни Василівни на тему: «Соціально-психологічна реабілітація комбатантів з посттравматичним стресовим розладом методом каністерапії», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки зі спеціальності 053 Психологія.

Дозвольте ознайомити з біографічними даними Чамлай Інни Василівни.

Чамлай Інна Василівна народилась 23.02.1997 року у м. Умань.

Упродовж 2003 – 2012 рр. навчалась в Уманській загальноосвітній школі I-III ступенів №8.

У 2012 р. вступила до Відокремленого структурного підрозділу Агротехнічного коледжу Уманського національного університету садівництва.

У 2016 році закінчила Відокремлений структурний підрозділ Агротехнічний коледж Уманського національного університету садівництва., здобув кваліфікацію: «Бухгалтерський облік».

У 2019 році закінчила Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, ступінь вищої освіти «бакалавр», здобула кваліфікацію: «Практична психологія».

У 2020 році закінчила Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, здобула кваліфікацію: ступінь вищої освіти магістр, професійна кваліфікація «Магістр психології. Психолог. Педагог соціальний. Професіонал соціально-психологічної реабілітації».

У 2020-2023 рр. працювала лаборантом кафедри психології Уманського державного педагогічного університету ім. Павла Тичини.

З 2022 р. навчається в аспірантурі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини за спеціальністю 053 Психологія.

Чамлай І. В.: Шановна пані голово, шановні члени кафедри, присутні!

Вашій увазі пропонуються основні положення дисертаційного дослідження з теми: **«Соціально-психологічна реабілітація комбатантів з посттравматичним стресовим розладом методом каністерапії».**

Зараз суспільство нашої держави перебуває у дуже складному соціально-економічному становищі, що зумовлено військовими діями на її території. Слід зауважити, що військовослужбовці, які перебувають або перебували певний час у зоні бойових дій, не лише відчувають труднощі, пов'язані зі зміною способу життя. Вони перебувають у постійному стані тривоги, гіперпильності та стресу, від чого страждає як фізичне, так і психічне здоров'я. Вагомим стресовим чинником є не лише необхідність адаптуватись до умов в зоні бойових дій, але й дезадаптація при поверненні додому, так як після подій пережитих на фронті їм дуже складно повертатись до функціонування у відносно цивільних умовах.

Нині існує низка різних напрямів реабілітації для військових з ПТСР, але ми вважаємо, що вони потребують більш детальних досліджень, а також, що існує потреба у більш інноваційних підходах до соціально-психологічної реабілітації. Таким методом ми вбачаємо каністерапію, що здійснюється із залученням спеціально навчених собак та фахівців-каністерапевтів. Її перевагою є насамперед комплексність, адже вона передбачає і лікування, і реабілітацію, і психотерапію. До того ж, цей метод є досить новітнім, але разом з тим недостатньо дослідженим в Україні, не має науково-термінологічної бази та чіткої теоретико-методологічної складової впровадження.

Мета дослідження – наукове обґрунтування та емпірична перевірка ефективності каністерапії як інноваційного методу соціально-психологічної реабілітації комбатантів з ПТСР.

Об'єкт дослідження – соціально-психологічна реабілітація учасників бойових дій.

Предмет дослідження – соціально-психологічна реабілітація комбатантів з ПТСР методом каністерапії.

Для реалізації мети дослідження було поставлено наступні завдання:

- теоретично розкрити зміст поняття посттравматичного стресового розладу, особливості його перебігу в учасників бойових дій, представити можливі підходи до їхньої соціально-психологічної реабілітації;

- розкрити сутність та зміст каністерапії як методу соціально-психологічної реабілітації;

- здійснити психодіагностичне дослідження психоемоційного та соціального стану учасників бойових дій, з метою виявлення у них посттравматичного стресового розладу;

- розробити, обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність програми соціально-психологічної реабілітації комбатантів з ПТСР методом каністерапії.

Методи дослідження: - теоретичні: синтез, узагальнення і типологізація, з дослідження перебігу ПТСР в учасників бойових дій, методів для їх реабілітації, поняття каністерапії як методу соціально-психологічної реабілітації військових.; систематизація наукової літератури;

емпіричні: (спостереження, констатувальний та формувальний експеримент, бесіда, анкетування, тестування) з метою дослідити психічний стан учасників експериментальної та контрольної групи на етапі початкового зрізу та динаміку його зміни після формувального експерименту.;

математико-статистичні (z-тест, χ^2 -критерій Пірсона, коефіцієнт V Крамера, точний критерій Фішера, t-критерій Вельча, коефіцієнт d Коена, тест Манна–Уїтні, корекція Bonferroni та корекція Holm) з метою оцінки статистичної значущості отриманих результатів.

Відповідно до першого завдання, було теоретично розкрито зміст поняття посттравматичного стресового розладу, особливості його перебігу в учасників бойових дій, представлено можливі підходи до їхньої соціально-психологічної реабілітації.

ПТСР є непсихотичним станом, який виникає через певний час після переживання індивідом травмуючого досвіду і виявляється у трьох основних симптомах: флешбеки, уникання тригерів, гіперзбудження.

Під реабілітацією військовослужбовців розуміють систему заходів, спрямованих на відновлення їх фізіологічного, психологічного та соціального функціонування, а також психологічна підтримка членів їхньої родини. Найбільш поширеними методами роботи із травматичним досвідом учасників бойових дій науковці вважають когнітивно-поведінкову психотерапію, групову терапію та соціально-психологічний тренінг, арт-терапію, EMDR.

Відповідно до другого завдання, було розкрито сутність та зміст каністерапії як методу соціально- психологічної реабілітації.

Каністерапією називають комплекс інтервенцій, під час яких людина взаємодіє із спеціально навченим та сертифікованим собакою-терапевтом для досягнення позитивної динаміки у фізіологічній, психологічній та соціальній сфері самопочуття і життєдіяльності. При застосуванні даного методу в процесі реабілітації комбатантів варто виділити такі переваги: можливість адаптування занять для тих, хто має різного роду тілесні травми, вивільнення гормону окситоцину під час взаємодії із песиком, який в свою чергу знижує соматичні прояви переживання психічної травми, можливість не включатись одразу в активну взаємодію та просто бути поруч із собакою. Проте, попри поширену ефективність каністерапії в реабілітації учасників бойових дій, в науковій літературі немає чітко сформованої та апробованої програми для її здійснення, що зумовлює актуальність нашого дослідження.

Відповідно до третього завдання, було здійснено психодіагностичне дослідження психоемоційного та соціального стану учасників бойових дій, з метою виявлення у них посттравматичного стресового розладу.

На етапі емпіричного дослідження нами було застосовано такі методики: PCL – шкалу самооцінки наявності посттравматичного стресового розладу, Міссісіпську шкалу ПТСР, Опитувальник травматичного стресу І. О. Котеньова,

анкету «Стрес-фактори», Госпітальну шкалу тривоги і депресії (HADS) та Багаторівневий особистісний опитувальник (БОО) «Адаптивність-200».

На наступному слайді зображено Порівняльну гістограму рівнів тяжкості посттравматичного стресового розладу у відсотках серед учасників експериментальної та контрольної груп. Усі результати однозначно свідчать про те, що контрольна та експериментальна групи не мали статистично значущих відмінностей за жодним із кластерів симптомів посттравматичного стресового розладу, а також за інтегральним рівнем посттравматичної симптоматики та мають високий відсоток учасників, у яких вони є вираженими.

Далі на слайді зображено Порівняльну гістограму рівнів тяжкості посттравматичного стресового розладу у відсотках серед учасників експериментальної та контрольної груп. Обидві вибірки характеризуються переважанням виражених симптомів ПТСР.

На наступному слайді зображено Порівняння середніх значень за загальним балом ПТСР та його окремими кластерами в учасників експериментальної та контрольної групи. Статистично значущих відмінностей між вибірками не було виявлено, а отримані дані свідчать про необхідність реабілітаційного втручання з метою зниження окремих симптомів та сумарного балу ПТСР у їх учасників.

Далі на слайді представлено таблицю Показників депресії та тривоги і їх внесок у χ^2 -критерій Пірсона в експериментальній і контрольній групі. Порівняння структур розподілу між експериментальною та контрольною групою показує, що отримані показники є дуже близькими. Різниця між групами коливається в межах від кількох відсотків до приблизно десяти, але не створює якісних розбіжностей. В обох вибірках найбільше досліджуваних із клінічно вираженою тривогою (ЕГ – 25 осіб, КГ – 21) та депресією (ЕГ – 22 особи, КГ – 21).

На наступному слайді зображено Порівняльний розподіл рівнів стійкості до бойового стресу в експериментальній та контрольній групі, який в обох вибірках є переважно низьким (ЕГ – 24 респонденти, КГ – 28).

Далі зображено Порівняльний розподіл рівнів поведінкової регуляції та нервово-психічної стійкості в експериментальній і контрольній групі. Бачимо, що досліджувані потребують реабілітаційного втручання, адже більшість з них має окремі ознаки нервово-психічної нестійкості (ЕГ – 16 осіб, КГ – 19).

На наступному слайді бачимо Порівняльний розподіл рівнів комунікативного потенціалу в експериментальній та контрольній групі. Він є дещо кращим (12 учасників із достатнім та 14 із середнім рівнем в експериментальній групі, в контрольній – 15 із достатнім та 10 із середнім).

На наступному слайді бачимо Порівняльний розподіл рівнів морально-етичної нормативності і соціалізації в експериментальній та контрольній групі. Який теж є дещо кращим за попередні показники (в експериментальній групі 14 респондентів із достатньо високим рівнем та 10 із достатнім, а в контрольній достатньо високий рівень притаманний 17 учасникам, а достатній – 11).

Далі представлено Порівняльний розподіл рівнів військово-професійної спрямованості в експериментальній та контрольній групі, який в обох вибірках найбільше представлений учасниками із низьким рівнем (ЕГ – 21 особа, КГ – 18).

На наступному у слайді можемо переглянути Порівняльний розподіл рівнів схильності до девіантної (адиктивної та делінквентної) поведінки в експериментальній та контрольній групі. Як бачимо, виражені ознаки девіантної поведінки притаманні 14 респондентам експериментальної групи та 12 контрольної.

На наступному слайді можемо бачити, що Ознаки суїцидального ризику відсутні в більшій частині досліджуваних обох вибірок (20 учасників експериментальної групи та 19 контрольної).

Відповідно до четвертого завдання, було розроблено, обґрунтовано та експериментально перевірено ефективність програми соціально-психологічної реабілітації комбатантів з ПТСР методом каністерапії.

Програма складалась з таких етапів: підготовчий, адаптаційний, основний та завершальний. Реабілітація направлена на роботу із фізіологічною, психологічною та соціальною сферою і складається з таких взаємопов'язаних

блоків: діагностичний, теоретичний та корекційний. Структура реабілітаційної програми (не рахуючи діагностичний блок) налічує 10 занять тривалістю 30-40 хвилин.

Далі переглянемо як змінились показники в учасників експериментальної та контрольної групи після того, як досліджувані експериментальної вибірки брали участь в авторській реабілітацій програмі.

Переглянувши слайд, на якому зображено Порівняльний розподіл вираженості симптомів посттравматичного стресового розладу за кластерами в контрольній і експериментальній групі до та після формувального експерименту, можемо спостерігати суттєві відмінності між експериментальною та контрольною групою. Зокрема за кластером В (флешбеки та інтрузії) у експериментальній групі зафіксовано зменшення відсотку учасників, у яких наявний цей симптом (з 91,9% до 70,0%), а в контрольній він залишився майже таким же (86,5% та 85,5%).

Уникання травмуючих тригерів (кластер С) до формувального експерименту був притаманний усім досліджуваним експериментальної групи, а після – лише 80,2%, тоді як у контрольній ситуація залишилась практично незмінною (із 94,6% до 03,0%). За симптоматикою, пов'язаною із негативними думками та настроєм серед респондентів експериментальної групи відсоток тих, у кого він присутній змінився із 89,2% до 68,2%, а в контрольній лише із 81,1% до 79,5%. Великих змін в експериментальній групі зазнав і кластер Е (гіперзбудження), за яким показники на початковому зрізі мали значення 75,7%, а на заключному – 62,1%, а в контрольній – 86,5% та 85,0%, відповідно.

Сумарне значення ПТСР в експериментальній групі зменшився із 91,9% до 70,5%, тоді як в контрольній він змінився набагато менше (із 94,6% до 93,0%). Статистична перевірка за допомогою χ^2 -критерію Пірсона та точного критерію Фішера підтверджує, що відмінності на заключному зрізі між вибірками є вагомою вказує на ефективність реабілітаційного впливу.

Таку ж динаміку можемо спостерігати на наступному слайді, який демонструє Порівняльний аналіз розподілу рівнів посттравматичного стресового

розладу у контрольній та експериментальній групі до і після формувального експерименту за допомогою критерію Пірсона та оцінки сили ефекту V Крамера. Так, як кількість респондентів експериментальної групи із вираженим рівнем птср значно знизилась, чого не відбулось в контрольній групі.

На наступному слайді представлено Порівняльну характеристику рівнів тривожності та депресії в експериментальній і контрольній групі до та після формувального експерименту. Досліджуваних із клінічно вираженою тривогою в експериментальній вибірці на початковому зрізі було 25 осіб, а на заключному – 5. Тоді, як у контрольній цей показник взагалі не змінився – 21 особа, як і кількість респондентів із клінічно вираженою депресією. В свою чергу кількість учасників із клінічними симптомами депресії в експериментальній групі змінилась із 22 до 9 осіб.

Рівень стійкості до бойового стресу також в експериментальній групі мав позитивну динаміку, так як зменшилась кількість досліджуваних із низьким рівнем (із 24 до 11 осіб) та зросла із задовільним і високим. В контрольній групі значення коливались в межах кількох балів, тому такі зміни не вважаються вагомими. Коефіцієнт V Крамера показує середньо-велику силу ефекту, що демонструє результативність занять із собаками-терапевтами. Про що свідчать показники і за рівнем нервово-психічної стійкості, щодо якого спостерігається подібна тенденція у вибірках та велика сила ефекту.

За рівнем комунікативного потенціалу в експериментальній групі після проходження реабілітаційної програми зовсім зникли респонденти із низьким, пониженим та задовільним рівнем і збільшилась із достатнім. У контрольній групі не помічено подібних зрушень, що підтверджує перевірка за χ^2 -критерієм Пірсона та середньо-велика сила ефекту.

Така ж сила ефекту спостерігається за рівнем морально-етичної нормативності, де в експериментальній групі, на відміну від контрольної, теж після формувального експерименту не помічено учасників із низьким, недостатнім та задовільним рівнем, а із достатньо високим, навпаки, побільшало.

Дуже помітні зрушення відбулися в експериментальній групі за рівнем військово-професійної спрямованості, зокрема, на початковому зрізі високий рівень був лише у двох осіб, а на заключному зрізі до 17, тоді як у контрольній – лише із 3 до 5.

Також, в експериментальній групі збільшилась кількість респондентів, у яких відсутні ознаки девіантної поведінки (10 на початковому зрізі та 25 на заключному), в контрольній же їх навпаки стало менше (13 до формувального експерименту та 11 після).

За рівнем суїцидального ризику теж помічено позитивну динаміку в експериментальній групі, якої не було виявлено у контрольній, що підкріплює середня сила ефекту за коефіцієнтом V Крамера.

Таким чином, результати діагностики обох вибірок до формувального експерименту не мали статистично значущої різниці, а після проходження реабілітаційної програми із залученням собак-терапевтів в експериментальній групі вони суттєво змінились в кращу сторону, на відміну від контрольної. Отже, можемо стверджувати, що авторська програма «Соціально-психологічна реабілітація комбатантів з посттравматичним стресовим розладом» є ефективною в зменшенні посттравматичної, тривожної та депресивної симптоматики та на загальний психічний стан особистості.

Питання поставили:

1. Якимчук Борис Андрійович - кандидат психологічних наук, професор кафедри психології;

Який науковий підхід до тлумачення ПТСР ви вважаєте найбільш вірним?

Чамлай І.В.: Дякую за запитання! В нашому дослідженні висвітлено такі наукові концепції тлумачення ПТСР:

психодинамічний, який пояснює дисоціацію та уникання згадок про травму тим, що психіка не здатна це усвідомити і таким чином захищає себе від болю;

психосоціальний, за положеннями якого важливим фактором при реабілітації ПТСР є підтримка і розуміння від оточуючих, а за їх відсутності цей процес значно ускладнюється;

біологічний – концентрує увагу на гормональні зміни та інші процеси в головному мозку людини під час переживання психологічної травми;

когнітивний, що зазначає про вплив ставлення людини до стресової ситуації, яке й визначає чи буде у неї в подальшому посттравматичний стресовий розлад.

Ми вважаємо, що для ефективності подальшої реабілітації важливо взяти до уваги кожен з них та підходити до визначення посттравматичного стресового розладу комплексно.

2. Якимчук Ірина Павлівна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології;

Як саме на вашу думку каністерапія сприяє зниженню симптомів ПТСР?

Чамлай І.В.: Дякую за запитання! Завдяки виділенню гормонів радості та зниженню кортизолу відбуваються позитивні фізіологічні зміни, що особливо доречно для тих, хто пережив бойовий стрес, адже він викликає багато неприємних соматичних симптомів. Крім того, гормон окситоцин дає змогу відчувати емоції, схожі на ті, якими супроводжуються обійми із близькою людиною. Це є дуже позитивним стимулом, коли ветерани проходять реабілітацію і ще не можуть повернутися додому.

В той же час, завдяки окситоцину нейронні ланцюги в мигдалеподібному тілі з'єднуються із медіальною префронтальною корою головного мозку, що впливає на зменшення заціпеніння та здатності до об'єктивного аналізу ситуації і розробки плану дій щодо її конструктивного вирішення. Для пацієнтів із посттравматичним стресовим розладом це має велике значення, адже вони часто страждають від того, що емоційні афекти беруть гору над реальним баченням дійсності. У наукових джерелах також представлено інформацію про те, що вивільнення окситоцину знижує соматичну реакцію військового, яка зазвичай виникає при спогадах про бойові дії.

Ірина Олександрівна Вахоцька - кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології

На які наукові концепції ви опирались при розробці авторської реабілітаційної програми?

Чамлай І.В.: Дякую за запитання! Під час розробки та реалізації програми ми опирались на принципи психологічної реабілітації, описаних Н. Пророк, а саме:

Дотримання послідовності та наступності, реалізація яких полягала в зв'язку усіх проведених занять між собою та їх чітка структура.

Комплексність та системність були враховані в процесі реабілітації шляхом врахування фізіологічного, психологічного та соціального аспекту. Тому в нашій програмі присутні і вправи на координацію рухів та розвиток загальної рухливості, і завдання на відреагування емоцій та почуттів, і спрямованість на покращення соціальних зв'язків учасників. В усі ці аспекти дуже ефективно вписувались собаки-терапевти, що на нашу думку, було основним рушійним фактором успішності програми.

Індивідуальний підхід та гнучкість. Зважаючи на цей принцип психологічної реабілітації ми регулярно проводили моніторинг стану та настрою учасників під час занять у форматі бесіди. Знову ж таки, собаки-терапевти тут відіграють важливе значення. Адже якщо учасник сьогодні не в ресурсі для повноцінного залучення у вправи, в контексті інших методів реабілітації досить важко знайти оптимальне вирішення цієї проблеми. Натомість, під час каністерапії песик може навіть просто сісти людині на коліна або поруч і це вже матиме певний позитивний ефект.

Активна участь комбатантів та відповідальність в процесі реабілітації, до чого набагато легше залучити учасників, коли їм пропонується взаємодія із собакою-терапевтом.

Орієнтація на внутрішні та зовнішні ресурси. Ми підбирали терапевтичний інструментарій таким чином, щоб досліджувані актуалізували і власні риси

характеру, які допомагають їм прожити труднощі, і одночасно вчилися просити про підтримку та надавати її іншим.

Зосередження на посттравматичному зростанні, яке забезпечувалося протягом усієї реабілітаційної програми.

Локус уваги був зосереджений на зменшенні конкретних симптомів посттравматичного стресового розладу, які було нами визначено раніше – уникання, флешбеки, негативні когніції, гіперпильність. Також важливим аспектом була терапія найбільш частих коморбідних із ПТСР станами – тривожними та депресивними.

Для структури занять ми враховували важливі аспекти проведення каністерапії, які вдалось виокремити при аналізі наукової літератури. Зокрема, це етапи, послідовність яких забезпечує комфортну та ефективну взаємодію із твариною та покращення психічного стану індивіда. Таким чином, наша реабілітаційна програма складалась із таких стадій:

Підготовчий етап (якщо все йде добре, достатньо однієї зустрічі). Перш, ніж розпочинати безпосередні заняття із собакою-терапевтом, важливо проінформувати військових про специфіку таких зустрічей, пересвідчитись, що вони не проти контакту із песиком та не мають фобій чи різко неприємних переживань, пов'язаних з цими тваринами. Це забезпечило готовність досліджуваних до пропонованих інтервенцій та їх позитивне налаштування на процес.

Етап адаптації (зазвичай 1-2 зустрічі), під час якого учасники поволі починають контактувати з песиками. На цій стадії було підібрано вправи, які дозволяють познайомитись із собакою-терапевтом та майже не потребують докладання особливих зусиль. Її метою є створення сприятливого психологічного клімату для подальшого терапевтичного впливу.

Основний етап, який є найтривалішим і складається із занять, які вже направлені саме на реабілітацію та є найбільш вагомою частиною програми.

Завершальний етап. Це дуже важлива стадія, якою не можна нехтувати, адже людина встановлює певний емоційний контакт із собакою-терапевтом,

тому їй потрібен час на прощання із ним. Ми врахували це у нашій програмі, яка містить завершальну зустріч наприкінці курсу каністерапії.

4. Сергій Миколайович Ольховецький – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології;

Як вважаєте досвід якої країни може бути найбільш корисним при впровадженні каністерапії в Україні?

Чамлай І. В.: Дякую за запитання! У Іспанії, Ізраїлі та Чехії можна отримати освіту за цим фахом.

Цікавим є досвід Америки, де заспокійливий вплив собаки-терапевта пропонують абітурієнтам та студентам напередодні вступних випробувань або важливих підсумкових іспитів. В країні також функціонує міжнародна організація анімалтерапії і ще з 1982 року відбуваються конференції міжнародного рівня, тематикою яких є взаємодія людей із тваринами та її результати [93, 105].

У Солт-Лейк-Сіті існують бібліотеки, де надають допомогу дітям (переважно 5-9 років), які мають труднощі із читанням. Вони впроваджують в практику пропонувати дитині почитати песику протягом 30 хвилин або стільки, скільки вона зможе. Авжеж, такі собаки мають відповідні навички, вони не тікають, не засинають, а дійсно уважно слухають, дивлячись на дитину.

Безперечно, це більш комфортно, ніж читати перед класом чи вчителем, тому що пес точно не сміятиметься та не критикуватиме її. Протягом року майже у всіх дітей, що брали участь в програмі якість читання та мотивація до нього стали значно ліпшими. З таких же причин каністерапія корисна для дітей із затримкою мовленнєвого розвитку.

5. Наталія Вікторівна Гуртовенко - кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології

Чи виокремлено у вашому дослідженні ваше власне тлумачення терміну каністерапія?

Чамлай І.В.: Дякую за запитання! Так, ми пропонуємо визначати каністерапію, як комплекс інтервенцій, під час яких людина взаємодіє із

спеціально навченим та сертифікованим собакою-терапевтом для досягнення позитивної динаміки у фізіологічній, психологічній та соціальній сфері самопочуття і життєдіяльності.

6. Світлана Юріївна Діхтяренко – кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології;

Яким чином реабілітаційна програма сприяла покращенню фізіологічної, психологічної та соціальної складової?

Чамлай І.В.: Дякую за запитання! Покращенню фізіологічної сфери сприяли такі вправи:

- годування собаки різними способами, які розвивають дрібну моторику та координацію (наприклад, беручи корм паличками для суші)

- проходження з собакою між фішками на підлозі з різними рівнями ускладнення (наприклад, несучи в іншій руці ракетку для настільного тенісу з балансуєчим на ній м'ячиком)

- витягування по черзі однієї з ніг, щоб песик проповзав під нею або перестрибував

- знімання та одягання амуніції на песика

Покращенню психологічної сфери сприяли такі вправи:

- адаптація техніки «5-4-3-2-1»

- рівномірне погладжування песика

- модифікований варіант МАК (собака обирає та приносить карту)

Покращенню соціальної сфери сприяли вправи:

- доручення учасникам піклуватись про песиків протягом дня

- прогулянки із собаками в міні-групах по 2-4 людини

- заохочення розмов про собак-терапевтів та (за умови, що досліджувані не проти) тварин, яких ветерани зустрічали під час бойових дій

- психологічні погладжування від учасників песикам, фахівцям та один одному

- неформальна бесіда, під час якої комбатанти ділились враженнями від реабілітаційної програми

- фототерапія з собаками

ВИСТУПИЛИ:

Науковий керівник – Сафін Олександр Джамільович, доктор психологічних наук, професор.

Інна Василівна Чамлай за період навчання в аспірантурі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини успішно опанувала освітньо-наукову програму галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки спеціальності 053 Психологія наукового ступеня доктор філософії. Вона у повному обсязі виконала індивідуальний навчальний план. Про це свідчать результати екзаменів, диференційованих заліків та заліків із дисциплін циклів загальнонаукової і спеціальної підготовки, а також циклу дисциплін вільного вибору.

Про успішне виконання індивідуального плану наукової роботи свідчить підготовлена нею дисертаційна робота на тему «Соціально-психологічна реабілітація комбатантів з посттравматичним стресовим розладом методом каністерапії», що повністю відповідає вимогам щодо наукової новизни, практичного значення, обсягу, змісту, а також повноти висвітлення основних результатів дослідження, визначених наказом МОН України від 23.09.2019 р. №1220.

За результатами дослідження І.В. Чамлай опубліковано 4 статей у наукових виданнях, що включено до переліку фахових видань України. Впродовж навчання в аспірантурі І.В. Чамлай брала участь у роботі міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій, де виступала із доповідями на секційних засіданнях. Усього за результатами дисертаційного дослідження оприлюднено 4 тез її доповідей.

Під час роботи на дисертацією І.В. Чамлай виявила стійке прагнення до професійного розвитку, про що свідчить її участь у різних заходах, зокрема тих, що спрямовані на ефективне функціонування внутрішньої системи забезпечення якості освіти.

Впродовж навчання в аспірантурі І.В. Чамлай виявила високу працездатність і цілеспрямованість, прихильність принципам академічної доброчесності. Її ґрунтовна теоретична і практична підготовка у поєднанні із науковими здібностями дозволили їй успішно підготувати дисертаційне дослідження на актуальну тему. Дисертантка успішно оволоділа методологією та методикою проведення дослідження у галузі психології, що позитивно позначилося на якості дисертаційного дослідження. Достатній рівень оперування науковими методами, отримання кількісних та якісних даних, порівняння, аргументований аналіз отриманих результатів та змістовні висновки роботи є свідченням наукової та методичної зрілості І.В. Чамлай, її готовності і спроможності до подальшої науково-дослідницької діяльності.

До виконання завдань, пов'язаних із педагогічною діяльністю І.В. Чамлай ставилася сумлінно, виявляючи креативність при підготовці та проведенні занять. Її ставлення до студентів характеризується повагою, толерантністю, турботою про їхній професійний та особистісний розвиток.

Слід відзначити й особистісні якості І.В. Чамлай, такі, як доброзичливість, відповідальність, небайдужість, готовність прийти на допомогу та готовність відстоювати власні ідеї і погляди. Цим вона заслужила шанобливе ставлення серед своїх колег.

За час роботи над дисертаційним дослідженням І.В. Чамлай значно розширила свої знання у галузі психології, а також удосконалила практичні навички проведення дослідно-експериментальної роботи. Цим самим вона заслужила на повагу та усебічну підтримку результатів свого наукового дослідження.

Отже, характеристика Інни Василівни Чамлай дозволяє стверджувати, що за результатами виконання індивідуального навчального плану та індивідуального плану наукової роботи із підготовки дисертації на тему «Соціально-психологічна реабілітація комбатантів з посттравматичним стресовим розладом методом каністерапії», що представляється на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія, а також

за своїми професійно-особистісними якостями і кваліфікаційною готовністю вона може подавати свою дисертаційну роботу до попередньої експертизи.

Рецензент – к. психол. н., доцент *Мищенко М.С.* :

Актуальність обраної теми дисертації зумовлена сучасними соціальними викликами, пов'язаними з тривалими військовими діями на території України, що спричинили суттєве зростання кількості осіб, які зазнали психотравмувального досвіду участі у бойових діях. Посттравматичний стресовий розлад у комбатантів виступає однією з ключових медико-психологічних і соціальних проблем сьогодення, оскільки істотно впливає на рівень психологічного благополуччя, соціального функціонування, сімейних взаємин і професійної адаптації військовослужбовців після повернення до цивільного життя. У зв'язку з цим особливої значущості набуває пошук ефективних моделей соціально-психологічної реабілітації, здатних забезпечити цілісне відновлення особистості комбатанта.

Попри наявність низки теоретичних і практичних підходів до психологічної допомоги ветеранам, сучасна система реабілітації потребує розширення інструментарію доказово ефективними та міждисциплінарними методами, що поєднують психологічні, соціальні й психотерапевтичні компоненти впливу. У цьому контексті каністерапія розглядається як перспективний інноваційний метод реабілітації, що базується на терапевтичному потенціалі взаємодії людини зі спеціально підготовленими собаками та сприяє зниженню тривожності, нормалізації емоційного стану, підвищенню рівня довіри й соціальної активності. Комплексний характер каністерапевтичного впливу відповідає сучасним тенденціям розвитку гуманістично орієнтованих практик психологічної підтримки та реабілітації.

Водночас аналіз сучасних наукових джерел засвідчує недостатню теоретичну і методологічну розробленість проблеми застосування каністерапії у роботі з комбатантами, відсутність усталеної науково-термінологічної бази, стандартизованих програм впровадження та достатньої кількості емпіричних

досліджень, що підтверджують ефективність цього методу саме в умовах соціально-психологічної реабілітації військових із посттравматичним стресовим розладом. Таким чином, існує об'єктивна потреба у науковому обґрунтуванні можливостей каністерапії як складової системи психосоціальної підтримки ветеранів.

Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації:

- *уперше* буде теоретично представлено чітку науково-термінологічну базу в галузі каністерапії, розроблено теоретико-методологічну складову її впровадження;

- *розроблено та апробовано* програму соціально-психологічної реабілітації військовослужбовців з ПТСР методом каністерпії;

- *набуде подальшого розвитку* технологія застосування каністерапії як методу соціально-психологічної реабілітації.

Нові факти, одержані здобувачем. Дисертація І. В. Чамлай є самостійно виконаним дослідженням, у якому висвітлені власні ідеї та розробки автора, що дали змогу виконати поставлені завдання. Основні положення, що характеризують наукову новизну дослідження, теоретичне і практичне значення його результатів, розроблені здобувачем особисто. Дисертанткою уперше запропоновано та емпірично підтверджено ефективну модель соціально-психологічної реабілітації комбатантів із посттравматичним стресовим розладом із використанням каністерапії, що розширює сучасні уявлення про інноваційні підходи до психосоціальної допомоги військовослужбовцям.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Аналіз тексту дисертації І. В. Чамлай та змісту публікацій дисертантки дають змогу дійти висновку про наукову достовірність викладених авторкою результатів. Дисертанткою опрацьовано значний масив наукових джерел, на підставі розгляду яких сформульовано власне бачення досліджуваної проблеми. Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується належною теоретико-методологічною базою,

ґрунтовним вивченням і критичним аналізом наукових праць, і загалом не викликає сумніву.

Значення для науки і практики отриманих автором результатів.

Дисертаційна робота І. В. Чамлай містить сформульовані теоретичні положення і висновки доведено до рівня конкретних практичних пропозицій і рішень. Вони є підґрунтям для подальших наукових досліджень у соціально-психологічній реабілітації військовослужбовців, удосконалення сучасних психокорекційних і психотерапевтичних підходів до роботи з особами, які мають посттравматичний стресовий розлад, а також розширення практики використання інноваційних методів психосоціальної допомоги.

Одержані результати використані для удосконалення освітнього компоненту «Військова психологія». Розроблена та апробована програма соціально-психологічної реабілітації комбатантів з ПТСР методом каністерапії зможуть використовувати психотерапевти у своїй приватній практиці. Також її доцільно буде застосовувати в кінологічних центрах, які надають можливість працювати із «собаками-терапевтами».

Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації.

Не викликає сумніву і **практичне значення одержаних результатів**, яке полягає в тому, що сформульовані в роботі теоретичні положення і висновки доведено до рівня конкретних практичних пропозицій і рішень. Вони є підґрунтям для подальших наукових досліджень у соціально-психологічній реабілітації військовослужбовців, удосконалення сучасних психокорекційних і психотерапевтичних підходів до роботи з особами, які мають посттравматичний стресовий розлад, а також розширення практики використання інноваційних методів психосоціальної допомоги.

Одержані результати використані для удосконалення освітнього компоненту «Військова психологія». Розроблена та апробована програма соціально-психологічної реабілітації комбатантів з ПТСР методом каністерапії зможуть використовувати психотерапевти у своїй приватній практиці. Також її

доцільно буде застосовувати в кінологічних центрах, які надають можливість працювати із «собаками-терапевтами».

Ступінь обґрунтованості наукових положень. Високий ступінь обґрунтованості та достовірності результатів дослідження І. В. Чамлай підтверджується широтою та різноманітністю теоретичної бази; виявленням причинно-наслідкових зв'язків між елементами досліджуваної системи.

Структура дисертації є обґрунтованою та логічно вибудованою. Дисертантом чітко сформульовано мету, об'єкт, предмет, завдання дослідження, наукову новизну, практичне значення одержаних результатів. Обґрунтованість вибору методів дослідження сприяло достовірності отриманих результатів та висновків.

У відповідності до висунутих завдань вибудована логіка дослідження, яка представлена у вигляді трьох розділів, висновків до кожного розділу, списку використаних джерел, який складає 124 найменувань. Значущим в цьому контексті є використання найновішої джерельної бази останніх десяти років.

У першому розділі **«Теоретико-методологічний аналіз стану дослідженості проблеми соціально-психологічної реабілітації комбатантів у психології»** слід відзначити, що дисертанткою здійснено ґрунтовний теоретичний аналіз проблеми посттравматичного стресового розладу, систематизовано сучасні наукові підходи до його розуміння, а також критично осмислено наявні методи реабілітації комбатантів, що дозволило обґрунтувати доцільність використання каністерапії як перспективного напрямку соціально-психологічної допомоги; позитивним є те, що здобувач не лише узагальнив існуючі наукові дані, а й виявив наукову прогалину, пов'язану з недостатньою емпіричною доказовістю та системністю досліджень у сфері застосування каністерапії, що свідчить про логічність постановки дослідницької проблеми, наукову обґрунтованість подальших етапів роботи та належний рівень теоретичної підготовки автора.

У другому розділі **«Емпіричне дослідження стану психотравматизації учасників бойових дій»** слід відзначити, що дисертанткою коректно

обґрунтовано вибір діагностичного інструментарію та забезпечено методологічну цілісність констатувального етапу дослідження, що дозволило отримати валідні дані щодо початкового психоемоційного стану учасників; позитивним є використання комплексу стандартизованих психодіагностичних методик і сучасних статистичних процедур, які підтвердили порівнюваність експериментальної та контрольної груп за основними показниками ПТСР, тривожної та депресивної симптоматики, а також особистісних характеристик, що має принципове значення для достовірності подальшого формувального експерименту; результати дослідження переконливо свідчать про наявність виражених психоемоційних труднощів у комбатантів та обґрунтовують необхідність розроблення і впровадження цілеспрямованої програми соціально-психологічної реабілітації, що свідчить про логічну послідовність дослідницького задуму та належний науково-методичний рівень виконання розділу.

У третьому розділі **«Розробка та апробація програми соціально-психологічної реабілітації комбатантів з посттравматичним стресовим розладом методом каністерапії»** слід відзначити, що дисертанткою здійснено науково обґрунтовану розробку та успішну апробацію авторської програми соціально-психологічної реабілітації комбатантів із посттравматичним стресовим розладом методом каністерапії, яка відзначається чіткою структурою, логічною послідовністю етапів та відповідністю сучасним принципам психологічної реабілітації; позитивним є те, що ефективність програми підтверджена результатами формувального експерименту та статистично достовірними змінами показників психоемоційного стану, рівня посттравматичної симптоматики, адаптаційних ресурсів і особистісних характеристик учасників експериментальної групи порівняно з контрольною, що свідчить про практичну результативність запропонованого підходу та достатній рівень наукової обґрунтованості зроблених висновків, а також підтверджує доцільність упровадження розробленої програми у практику соціально-психологічної реабілітації комбатантів.

Отже, є підстави визнати дисертацію І. В. Чамлай завершеним теоретико-методичним дослідженням, яке має наукову новизну, теоретичне та практичне значення для системи вітчизняної психологічної науки.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. В цілому позитивно оцінюючи наукове і практичне значення дисертаційної роботи, висловимо деякі зауваження та побажання дискусійного характеру:

1. Посилення аналітичної складової, чіткіше розмежування емпірично доведених фактів і практичних спостережень, а також концептуальне узагальнення механізмів впливу каністерапії у § 1.3 істотно підвищили б теоретичний рівень підрозділу та його відповідність вимогам до дисертаційних робіт.

2. При безумовній практичній значущості запропонованої дисертанткою програми та її ґрунтовному структурному описі слід зазначити, що підрозділ 3.1 потребує суттєвого посилення рівня наукової концептуалізації. Недостатньо аргументованими залишаються критерії вибору тривалості курсу, інтенсивності та послідовності занять, а також межі відтворюваності програми в інших умовах, що є принципово важливим для наукової реплікації результатів. На нашу думку, посилення теоретичного моделювання, уточнення причинно-наслідкових зв'язків між структурою програми та змінами психічного стану, а також чіткіше визначення процедур стандартизації значно підвищили б доказовий рівень і наукову переконливість представленого розділу.

Однак, висловлені зауваження і побажання не знижують загальної оцінки проведеного дослідження.

Повнота викладення матеріалу дисертації у наукових публікаціях.

Основні положення і результати дисертаційного дослідження викладено у 9 публікаціях автора (з них 4 у фахових виданнях України, 4 – апробаційного характеру, 1 – додатково відображає наукові результати дисертації). До позитивних моментів дисертаційного дослідження слід віднести обширну апробацію результатів дослідження на різного рангу конференціях, семінарах, круглих столах.

Оцінка мови і стилю викладення матеріалу дисертації.

Дисертацію викладено українською мовою. Структура дисертації та стиль її подання відповідають вимогам, побудова логічна. Цифровий матеріал структуровано в таблицях, що полегшує сприйняття змісту матеріалу, представленого в розділах.

Дотримано принципи академічної доброчесності. У тексті дисертації відсутні текстові запозичення без посилання на джерело (звіт про перевірку Unichек).

Відповідність змісту дисертації спеціальності, з якої вона подається до захисту.

Зміст дисертаційної роботи відповідає предметній області спеціальності 053 Психологія.

Висновок про відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії».

Аналіз дисертації та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дисертаційна робота «Соціально-психологічна реабілітація комбатантів з посттравматичним стресовим розладом методом каністерапії» є самостійною, завершеною науковою працею, відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44, зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМ [№ 341 від 21.03.2022](#)), а її автор Чамлай Інна Василівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія.

Головуюча: До слова запрошується Чамлай І.В. для відповіді на зауваження рецензента.

Чамлай І.В.: Вельмишановна Марина Сергіївна, дозвольте подякувати за проведений детальний аналіз нашого дисертаційного дослідження, за слушні зауваження та побажання.

Так, дійсно, ми врахуємо рекомендації щодо чіткішої аргументації критеріїв вибору тривалості курсу, інтенсивності та послідовності занять реабілітаційної програми, а також додамо концептуальне узагальнення механізмів впливу каністерапії.

Рецензент – к.психол. н., доцент Шеленкова Н.Л.:

Тема дисертаційної роботи є безперечно актуальною в сучасних соціально-історичних умовах України. Зростання кількості військовослужбовців, які брали участь у бойових діях, обумовлює нагальну потребу в розробці та впровадженні ефективних програм соціально-психологічної реабілітації осіб із посттравматичним стресовим розладом (ПТСР).

Особливої уваги заслуговує звернення авторки до інноваційного напрямку – каністерапії, який в Україні ще не має достатнього теоретико-методологічного та програмно-практичного забезпечення. Таким чином, дослідження відповідає як науковим запитам галузі психології, так і суспільному запиту на ефективні реабілітаційні практики.

Дисертація має логічну, структурно вибудовану композицію: вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел і додатки.

У першому розділі здійснено ґрунтовний теоретико-методологічний аналіз:

- сутності та клініко-психологічних особливостей ПТСР;
- форм його перебігу у комбатантів;
- механізмів соціально-психологічної дезадаптації;
- сучасних підходів до реабілітації;
- можливостей застосування каністерапії.

Авторка демонструє достатній рівень теоретичної підготовки, володіння сучасними науковими концепціями (психодинамічний, когнітивний, психосоціальний, біологічний підходи), а також інтегративне бачення проблеми.

До безперечних наукових здобутків належать:

- розроблення та теоретичне обґрунтування авторської програми соціально-психологічної реабілітації комбатантів із ПТСР методом каністерапії;
- структуризація етапів впровадження каністерапії (підготовчий, адаптаційний, основний, завершальний);
- визначення психофізіологічних і соціально-психологічних механізмів терапевтичного впливу взаємодії людини із собакою-терапевтом;
- емпіричне підтвердження ефективності запропонованої програми.

Особливо цінним є статистично доведений ефект зменшення:

- тяжкої та вираженої симптоматики ПТСР;
- тривожних і депресивних проявів;
- показників девіантної поведінки та суїцидального ризику.

Застосування комплексу статистичних методів (z-тест, χ^2 -критерій Пірсона, коефіцієнт V Крамера, точний критерій Фішера, t-критерій Вельча, коефіцієнт d Коена, тест Манна–Уїтні, корекція Bonferroni та корекція Holm) свідчить про методологічну коректність дослідження.

Розроблена програма має високий прикладний потенціал та може бути використана:

- у роботі практичних психологів і психотерапевтів;
- у реабілітаційних центрах для ветеранів;
- у кінологічних центрах;
- в освітньому процесі закладів вищої освіти (зокрема в курсах військової психології).

Практична орієнтованість дослідження є одним із його сильних аспектів.

Результати дослідження апробовані у наукових публікаціях, зокрема у фахових виданнях та міжнародних колективних монографіях.

Порівняння експериментальної та контрольної груп дозволило зробити обґрунтовані висновки про ефективність програми.

Разом із безперечними перевагами робота має окремі аспекти, що можуть бути предметом наукової дискусії:

1. У роботі представлено порівняння експериментальної та контрольної груп, однак доцільно було б детальніше розкрити принципи формування вибірки (рандомізація, критерії включення/виключення, наявність супутніх психічних розладів, медикаментозна терапія), оскільки ПТСР часто має коморбідність із депресивними та тривожними розладами. Це дозволило б підвищити рівень внутрішньої валідності дослідження.

2. Авторська програма складається з 10 занять тривалістю 30-40 хвилин. Враховуючи складність клінічної структури ПТСР (наявність інтрузій, уникання, гіперзбудження), доцільно було б теоретично обґрунтувати достатність саме такого обсягу втручання або співвіднести його з міжнародними протоколами психотерапевтичної допомоги.

3. У дисертації описано психофізіологічні та соціально-психологічні механізми дії каністерапії, проте емпірична частина зосереджена переважно на результативності, а не на вивченні медіаторів ефекту (зниження фізіологічного збудження, підвищення рівня довіри, покращення соціальної взаємодії тощо). Подальші дослідження могли б деталізувати саме механізми змін.

4. У роботі не акцентовано увагу на можливих відмінностях ефективності програми залежно від віку, військового досвіду, тривалості перебування в зоні бойових дій чи інших соціально-демографічних показників, що могло б розширити інтерпретацію отриманих результатів.

Викладені вище зауваження і побажання не впливають на позитивну оцінку самої роботи та не знижують наукову і практичну цінність роботи.

Аналіз змісту дисертації та опублікованих за темою дослідження наукових праць дає підстави для висновку, що дисертаційна робота «Соціально-психологічна реабілітація комбатантів з посттравматичним стресовим розладом методом каністерапії» є самостійним, цілісним і завершеним науковим

дослідженням, у якому розв'язано актуальне наукове завдання у галузі психології.

Робота відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44 із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 341 від 21.03.2022), а її авторка – Чамлай Інна Василівна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія.

Головуюча: До слова запрошується Чамлай І.В. для відповіді на зауваження рецензента.

Чамлай І.В.: Вельмишановна Наталія Леонідівна, дозвольте подякувати за проведений детальний аналіз нашого дисертаційного дослідження, за слушні зауваження та побажання.

Так, дійсно, врахуємо рекомендації щодо детальнішого розкриття принципів формування вибірки, а також теоретичного обґрунтування достатності саме такого обсягу втручання в структурі реабілітаційної програми.

Головуюча: Була внесена пропозиція рекомендувати дисертацію Чамлай Інни Василівни тему «Соціально-психологічна реабілітація комбатантів з посттравматичним стресовим розладом методом каністерапії» до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді. Ця пропозиція ставиться на голосування. Голосують члени кафедри. Хто за таку пропозицію? Хто проти? Хто утримався?

Результати голосування: «за» – 18, «проти» – 0, «утримались» – 0.

УХВАЛИЛИ: Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Чамлай Інни Василівни на тему: «Соціально-психологічна реабілітація комбатантів з посттравматичним стресовим розладом методом каністерапії», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 053 Психологія.

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації

Чамлай Інни Василівни

на тему:

**«Соціально-психологічна реабілітація комбатантів з посттравматичним стресовим розладом методом каністерапії»,
поданої на здобуття ступеня доктора філософії
зі спеціальності 053 Психологія**

Обґрунтування вибору теми дослідження та її зв'язок із планами наукових робіт університету

У дисертаційній роботі представлено цілісне теоретико-методологічне та емпіричне дослідження проблеми соціально-психологічної реабілітації комбатантів із посттравматичним стресовим розладом методом каністерапії. Отримані результати засвідчили досягнення поставленої мети, виконання визначених завдань, що є підставою для формулювання узагальнених наукових висновків.

Актуальність обраної теми зумовлена сучасними соціально-політичними умовами, пов'язаними з тривалими воєнними діями на території України, що спричинили значне зростання кількості військовослужбовців із проявами ПТСР. Посттравматичний стресовий розлад є одним із найбільш поширених наслідків участі в бойових діях та характеризується порушенням емоційної регуляції, інтрузіями, флешбеками, униканням тригерів, гіперзбудженням. Вказані симптоми істотно ускладнюють процес соціальної адаптації, професійного функціонування та міжособистісної взаємодії військовослужбовців після повернення до мирного життя.

Встановлено, що проблема соціально-психологічної реабілітації комбатантів набуває особливої ваги у контексті зростання кількості випадків соціальної дезадаптації, конфліктності, девіантної поведінки, залежностей та суїцидального ризику серед ветеранів. У зв'язку з цим розроблення інноваційних, науково обґрунтованих програм реабілітації є важливим завданням державного значення.

Дослідження виконано відповідно до наукових напрямів кафедри психології Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини у межах науково-дослідної роботи Соціально-психологічна реабілітація комбатантів з посттравматичним стресовим розладом методом каністерапії (номер державної реєстрації роботи 0125U001648) та узгоджується із загальнодержавними програмами підтримки військовослужбовців і ветеранів, спрямованими на відновлення їхнього психічного здоров'я та соціальної інтеграції.

Аналіз стану дослідженості проблеми

У процесі дослідження здійснено ґрунтовний аналіз українських і зарубіжних наукових джерел, присвячених проблематиці посттравматичного стресового розладу, його етіології, форм перебігу та механізмів розвитку. Проаналізовано психодинамічний, когнітивний, біологічний та психосоціальний підходи до пояснення феномену ПТСР.

Встановлено, що посттравматичний стресовий розлад формується під впливом комплексу чинників: індивідуально-психологічних особливостей особистості, тривалості перебування в екстремальних умовах, характеру травматичного досвіду, рівня соціальної підтримки та копінг-стратегій. Доведено, що успішність реабілітаційного процесу залежить від комплексного врахування психофізіологічних, емоційних, когнітивних та соціальних аспектів травматичного досвіду.

Проаналізовано сучасні психотерапевтичні методи роботи з ПТСР (когнітивно-поведінкова терапія, EMDR, групова терапія, арт-терапія), встановлено їхню ефективність, проте визначено необхідність доповнення традиційних підходів інтегративними інноваційними методами, що сприяють формуванню відчуття безпеки та відновленню емоційної стабільності.

Установлено, що каністерапія, як різновид анімалотерапії, має значний потенціал для зниження рівня гіперзбудження нервової системи, активізації позитивних емоцій, відновлення довіри та покращення соціальної взаємодії. Водночас у науковій літературі відсутня чітко структурована програма її

застосування для комбатантів із ПТСР, що зумовило необхідність розроблення та емпіричної перевірки авторської програми.

Наукова новизна одержаних результатів

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає у тому, що вперше теоретично обґрунтовано концепцію застосування каністерапії як методу соціально-психологічної реабілітації комбатантів із посттравматичним стресовим розладом. Розроблено науково-термінологічну базу щодо визначення змісту, структури та механізмів терапевтичного впливу каністерапії.

Створено та апробовано авторську програму соціально-психологічної реабілітації, яка включає підготовчий, адаптаційний, основний та завершальний етапи і складається з діагностичного, теоретичного та корекційного блоків. Програма передбачає 10 занять тривалістю 30–40 хвилин та спрямована на зниження рівня посттравматичної симптоматики, тривожності, депресії та підвищення рівня соціальної адаптації.

Встановлено, що результати констатувального експерименту засвідчили порівнюваність експериментальної та контрольної груп за рівнем вираженості ПТСР, тривожності та депресії, що створило належні умови для проведення формувального експерименту.

Доведено, що після впровадження авторської програми в експериментальній групі спостерігалось статистично значуще зниження рівня посттравматичної симптоматики. Кількість осіб із тяжкими проявами ПТСР зменшилася з 10 до 3, із вираженими – з 21 до 13. У контрольній групі суттєвих змін не зафіксовано. Застосування χ^2 -критерію Пірсона, точного критерію Фішера, t-критерію Вельча, коефіцієнта V Крамера та коефіцієнта d Коена підтвердило середню та велику силу ефекту.

Виявлено також позитивну динаміку зниження клінічно вираженої тривожності та депресії, підвищення нервово-психічної стійкості, комунікативного потенціалу, морально-етичної нормативності, зниження схильності до девіантної поведінки та суїцидального ризику.

Теоретичне значення дослідження

Теоретичне значення роботи полягає у розширенні наукових уявлень про механізми соціально-психологічної реабілітації комбатантів, уточненні психофізіологічних чинників терапевтичного впливу взаємодії людини із собакою-терапевтом, а також у визначенні корелятивів ефективності каністерапії.

Практичне значення дослідження

Практичне значення дослідження полягає у можливості впровадження авторської програми у діяльність центрів психологічної реабілітації ветеранів, військових госпіталів, соціально-психологічних служб та кінологічних центрів. Матеріали дослідження може бути використано у професійній підготовці майбутніх психологів, у навчальних дисциплінах «Військова психологія», «Психологічна реабілітація», «Психологія травми» та «Кризова психологія».

Отже, дисертаційна робота Чамлай Інни Василівни є завершеним, самостійним і науково обґрунтованим дослідженням, що містить нові наукові положення та емпірично підтверджені результати. Отримані висновки мають істотне значення для розвитку психологічної науки та практики соціально-психологічної реабілітації комбатантів та відповідають вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 053 Психологія.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Чамлай І. В. Каністерапія як метод соціально-психологічної реабілітації: матеріали VI Всеукраїнських психологічних читань «Удосконалення професійної майстерності майбутніх психологів». Умань. 2023. С. 27 – 29.

Чамлай І. В. Діагностика та терапія посттравматичного стресового розладу. Психологічна допомога особистості у воєнний період : матеріали VIII Всеукр. психологічних читань «Удосконалення професійної майстерності майбутніх психологів», м. Умань, 27 березня 2025 р. / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини, Ф-т соц. та психологічної освіти та [ін.] ; [редкол.: С. Ю. Діхтяренко, Л. А. Данилевич, А. В. Шульдик, О. О. Андрусик]. – Умань. С. 48-50.

Чамлай, І. (2023). Психологічні підходи до тлумачення та терапії посттравматичного стресового розладу. *Psychology Travelogs*, (4), 25–34. <https://doi.org/10.31891/PT-2023-4-3>

Чамлай, І. (2024). Каністерапія як інноваційний метод соціально-психологічної реабілітації. *Психологічний журнал*, (13), 131–139. <https://doi.org/10.31499/2617-2100.13.2024.315054>

Сафін О. Д., Чамлай І. В. (2025). Психічні порушення у комбатантів із гострим стресовим розладом та їхня діагностика. *Вісник Київського національного університету імені Тарса Шевченка*, 3 (63), 30–34.

- I. Chamlai. Changes in the structure of symptoms of post-traumatic stress disorder in combatants as a result of the use of dog- assisted therapy: a comparative analysis. *Medicine, healthcare and social security: contemporary issues, thoughts and theories: collective monograph / Ravis O. etc. International Science Group. Boston : Primedia eLaunch, 2025. 243–255.*

- Чамлай І. В. Теоретико-методологічний аналіз стану дослідженості проблеми соціально-психологічної реабілітації комбатантів у психології. Каністерапія як сучасний напрям соціально-психологічної реабілітації вразливих категорій громадян: зарубіжний та український досвіди: монографія / Сафін О. Д., Кравченко О. О., Коляда Н. М., та ін. ; МОН України, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. Київ : Компринт, 2025. С. 334–394.

Чамлай І. В. Структурні зміни симптоматики посттравматичного стресового розладу у ветеранів під впливом каністерапії. Сто другі економіко-правові дискусії. Серія: Соціальні та гуманітарні науки: матеріали Міжнародної мультидисциплінарної наукової інтернет-конференції (м. Львів, Україна, м. Ополь, Польща, 25-26 листопада 2025 р.) / редкол. : О. Патряк та ін. ГО “Наукова спільнота”, WSZIA w Opolu. Львів : ФО-П Шпак В.Б. С. 146–148.

Чамлай, І. (2025). Симптоми посттравматичного стресового розладу у комбатантів. *Габітус*, (78), 188–192.

Оцінка мови і стилю викладення матеріалу дисертації. Дисертацію викладено українською мовою. Структура дисертації та стиль її подання відповідають вимогам, побудова логічна. Цифровий матеріал структуровано в таблицях, що полегшує сприйняття змісту матеріалу, представленого в розділах.

Дотримано принципи академічної доброчесності. У тексті дисертації відсутні текстові запозичення без посилання на джерело (звіт про перевірку Unichек).

Відповідність змісту дисертації спеціальності, з якої вона подається до захисту. Дисертаційна робота відповідає спеціальності 053 Психологія.

Відсутність фактів академічного плагіату, фабрикації, фасильфікації. За результатами перевірки дисертації за програмою Unichек, засідання експертної комісії з формування висновку про наявність чи відсутність академічного плагіату і допуск до попередньої експертизи дисертації визначено, що у дисертації І.В. Чамлай відсутні текстові запозичення без посилань на джерело, тобто науковий матеріал дисертаційної роботи не має ознак плагіату.

Рекомендація дисертації до захисту.

Дисертаційна робота Чамлай Інни Василівни на тему: «Соціально-психологічна реабілітація комбатантів з посттравматичним стресовим розладом методом каністерапії» є самостійною і завершеною роботою на правах рукопису, яку виконано здобувачем особисто за актуальною темою з використанням адекватних методів дослідження. Робота характеризується єдністю змісту, містить нові науково обґрунтовані результати проведених здобувачкою досліджень, які мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення, свідчать про особистий внесок здобувачки в науку та достатньо повно оприлюднені у наукових працях здобувача.

За своєю актуальністю, науковою новизною отриманих результатів, теоретичним і практичним значенням дисертація відповідає вимогам наказу

Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог щодо оформлення дисертації» (zareєстрованого в Міністерстві юстиції України від 03 лютого 2017 р. за № 155/30023), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (затвердженого Постановою КМУ від 12.01.2022 р. №44, зі змінами) та рекомендується до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 053 Психологія.

Результати голосування: одногосно.

Рецензент:

кандидат психологічних наук, доцент

Марина МІЩЕНКО

Рецензент:

кандидат психологічних наук, доцент

Наталія ШЕЛЕНКОВА

Голова засідання:

кандидат психологічних наук, доцент

Оксана ДУДНИК

Секретар:

доктор філософії, доцент

Олена ПОЛЩУК

